

Orgaandonatie ja of nee?

De medisch-ethische aspecten op een rij

Orgaandonatie ja of nee?

**Vanaf 2020 wordt elke Nederlander vanaf 18 jaar geregistreerd in het Donorregister. De keuze hoe is aan u.*
Hoe denkt u daarover?**

Het is een keuze die vragen en emoties kan oproepen. Dat maakt het nemen van een persoonlijke beslissing niet eenvoudig. Welke argumenten pleiten eigenlijk voor of tegen orgaandonatie?

Als we kijken naar ethische aspecten rond orgaandonatie, zullen we moeten zeggen dat het nog niet zo makkelijk is om een eenduidig Bijbels antwoord te geven. Orgaandonatie was in de tijd van de Bijbel namelijk nog niet aan de orde. Een aantal Bijbelse waarden kunnen ons wel richting wijzen.

We hebben voor u vier thema's op een rij gezet die bij dit onderwerp aan de orde zijn. Daarbij ziet u dat er vanuit deze gegevens zowel argumenten voor als tegen orgaandonatie te geven zijn. Met een overzicht van de belangrijkste argumenten willen we u helpen om uw eigen mening te vormen en daarover in gesprek te gaan met uw naasten.

U treft per thema eerst een beknopt overzicht van de argumenten aan. Vervolgens worden deze argumenten meer uitgewerkt en toegelicht.

Dit document vormt een uitwerking van een deel van de informatie van de NPV-keuzehulp 'Orgaandonatie'. Er wordt geen keuze gemaakt of een visie van de NPV gedeeld, maar er worden redenen voor en tegen genoemd rond enkele thema's: naastenliefde, integriteit en integraliteit van het lichaam, wederopstanding en het stervensproces.

* Overal waar u in deze brochure 'u' leest, kan uiteraard ook 'jij' gelezen worden.

Belangrijke gegevens voor verdere informatie

donorregister.nl

Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport: registratie en vragen over de registratie

transplantatiestichting.nl of bel (0900) 821 21 66

Nederlandse Transplantatiestichting: feitelijke vragen over orgaandonatie

npvzorg.nl of bel (0318) 54 78 88

NPV - Zorg voor het leven: ethische vragen en NPV-keuzehulp 'Orgaandonatie'

Naastenliefde

Heb je naaste lief als jezelf, luidt het Bijbelse gebod.

Argumenten voor:

- Het gebod van naastenliefde vraagt gehoorzaamheid. Dus behoren we van harte 'ja' te zeggen op orgaandonatie.
- Ik zou zelf graag een orgaan willen ontvangen, daarom vind ik het een plicht om mijn organen beschikbaar te stellen.

Argumenten tegen:

- Wie is mijn naaste? Is dat de onbekende ontvanger of de bekende – geliefde – achterblijver? Als achterblijvers door mijn overlijden te maken krijgen met een ernstig verstoord rouwproces, is dat mijn eerste verantwoordelijkheid. Ik kies dan voor niet doneren.
- Om te kunnen geven, moet je een levend persoon zijn. Iemand die is overleden, kan daarom niet meer actief geven.

Naastenliefde (Bijbels gebod)

Een belangrijk en leidend principe bij orgaandonatie is het Bijbelse liefdesgebod: gij zult uw naaste liefhebben als uzelf. Vanuit die overtuiging zou je kunnen zeggen dat elke christen bereid zou moeten zijn om orgaandonor te zijn. Als je met je organen het leven van een ander kunt redden, wie zijn wij dan om dat niet te doen?

Daarbij komt: als ik zelf een orgaan zou willen ontvangen als ik dat nodig zou hebben, dan ben ik toch ook moreel verplicht om beschikbaar te willen zijn als donor?!

Er zijn ook vragen bij te stellen.

Naastenliefde: ja! Maar de vorm waarin naastenliefde gestalte kan krijgen kan heel erg verschillen en hangt ook samen met andere aspecten en persoonlijke omstandigheden.

We zijn geneigd om bij orgaandonatie bij het gebod van de naastenliefde allereerst te denken aan de persoon die een orgaan nodig heeft. Tegelijkertijd is het goed om te bedenken dat we te maken hebben met meerdere naasten, waarbij de plaats die iemand inneemt mede bepaalt welke verantwoordelijkheid we hebben ten opzichte van die persoon. Bij onze naasten gaat het dus ook om diegenen die bij ons overlijden de directe nabestaanden zijn, voor wie orgaandonatie een zekere impact zal hebben: familie, vrienden die heel dichtbij staan...

Daar kunnen twee kanten aan zitten: voor hen kan er, naast verdriet, toch een positieve betekenis zijn als organen beschikbaar worden gesteld aan anderen. Naast de rauwe werkelijkheid van de dood komt er toch iets positiefs voort uit dit sterven.

Voor anderen heeft orgaandonatie echter een dusdanige impact dat een rouwproces ernstig verstoord kan raken. Dat kan een reden zijn om niet te doneren. Dit laat zien hoe belangrijk het is om met elkaar het gesprek over orgaandonatie te voeren.

Integriteit en integraliteit

Een mens is meer dan een optelsom van verwisselbare onderdelen.

Argumenten voor:

- Na je overlijden functioneert je eigen lichaam niet meer als geheel en kun je nog wel een ander helpen met jouw organen.
- Omdat een mens meer is dan een optelsom van verwisselbare onderdelen, is het ontvangen van een orgaan dienend aan het voortleven van deze unieke persoon.
- Je mag je van de Schepper gekregen lichaam inzetten om de ander te dienen en daarmee Hem te eren.
- Ook tijdens het leven verwijderen we soms zieke organen met het oog op herstel van de patiënt.

Argumenten tegen:

- God is onze Schepper. Hij heeft de zeggenschap over mijn lichaam dat Hij heel specifiek aan mij geschonken heeft, niet aan een ander.
- Je mag de integriteit van je lichaam niet zomaar schenden.
- Je DNA is uniek voor jou als persoon en daarom niet uitwisselbaar.
- De maakbaarheid van ons leven kent zijn grenzen. Vanuit dat besef wil ik niet doneren.

Integriteit en integraliteit van het lichaam

Het recht op lichamelijke integriteit betekent dat je niet zonder toestemming of goede reden aan iemands lichaam mag komen. Dit recht, dat ook is vastgelegd in de Grondwet, beschermt mensen tegen ongewenste (medische) ingrepen aan hun lichaam.

Integraliteit betekent in dit verband dat een mens niet uit losse onderdelen bestaat, maar dat er sprake is van een samenhangend geheel: lichamelijk, psychisch, sociaal.

We beseffen allemaal dat het menselijk lichaam een heel bijzondere waarde heeft. Kunstig en complex geschapen, een groot wonder. Dat maakt dat je zou kunnen zeggen: die integraliteit, dat geheel van geest en lichaam, en deze lichamelijke integriteit mag je niet zomaar doorbreken.

God is mijn Schepper, Hij heeft de zeggenschap over mijn lichaam dat Hij specifiek aan mij geschonken heeft en dus niet aan een ander.

Het menselijk lichaam heeft een bijzondere waarde

Elk schepsel is uniek, elk mens heeft zijn eigen unieke DNA. Elk onderdeel van mijn lichaam draagt bij aan wie ik als mens ben. Bij het ontvangen van weefsel of organen van een ander doorbreek je dit. Er treden afweersverschijnselen op omdat dit weefsel of deze organen niet als van mijzelf worden herkend. Moeten we niet onder ogen zien dat er grenzen zijn aan onze medische mogelijkheden en dat het leven ten diepste niet maakbaar is? Ook na het ontvangen van een orgaan zal een ontvanger medische ondersteuning nodig houden.

Er is ook een keerzijde.

Omdat ons lichaam niet van onszelf is, maar we het in beheer hebben gekregen van onze Schepper, mogen we met ons lichaam ook een ander dienen, zodat deze - ook - unieke persoon mag doorleven. De integriteit van het (overleden) lichaam van de donor wordt doorbroken ten behoeve van de kostbaarheid van het leven (en ook lichaam) van de ontvanger.

We mogen de geneeskunde aanvaarden als een geschenk, waarvan we dankbaar gebruik mogen maken. Daarmee is het (vaak) mogelijk om de afstotingsverschijnselen met medicijnen tegen te gaan. Het afweermechanisme is bedoeld om ziekteverwekkers tegen te gaan, dus ter bescherming van ons leven. Organen zijn geen ziekteverwekkers die levensbedreigend zijn. Met orgaandonatie dienen we juist de bescherming van kwetsbaar leven.

Omdat ik mijn leven en lichaam van mijn Schepper heb ontvangen, is het niet om het even wat ik met mijn lichaam doe. Als een ontvanger een leven gaat leven tegen Gods geboden in met 'mijn' organen, faciliteer ik met mijn organen deze wijze van leven dan niet? Je kunt daar tegenin brengen dat wanneer we iets weggeven aan een ander, het daarmee niet meer van onszelf is. Daarmee zijn we als gever ook niet meer verantwoordelijk voor de wijze van leven van de ander.

*Ik heb mijn leven en lichaam
van mijn Schepper ontvangen*

Wederopstanding

Wij mogen geloven dat we met een vernieuwd lichaam opstaan.

Argumenten voor:

- Ons overleden lichaam zal volledig tot stof vergaan. Toch zal er een wederopstanding uit de doden zijn met een vernieuwd lichaam. Orgaandonatie staat dat niet in de weg.
- Het komt vaker voor dat een lichaam niet volledig begraven wordt. Denk aan bijvoorbeeld een amputatie na een operatie, oorlogsslachtoffers. Daarom heb ik wat dit betreft geen bezwaar tegen orgaandonatie.

Argumenten tegen:

- Ook al vergaat ons lichaam volledig tot stof, begraven is een geloofsdaad met het perspectief op de wederopstanding. En daarmee ook een symbool dat het lichaam van deze persoon zal opstaan. Het is dus niet aan ons om organen aan dit lichaam te onttrekken.
- Het geloof in de wederopstanding helpt ons om het perspectief niet op het hier en nu te richten, maar op het toekomstige. Daarom hoef je met de organen van een ander je leven niet in stand te houden.

Wederopstanding van het lichaam

Hoe verhoudt orgaandonatie zich tot geloven in de wederopstanding?

De overtuiging dat er een wederopstanding van het lichaam zal zijn laat zien dat in de Bijbelse visie het lichaam een belangrijke waarde heeft. Het gaat toe naar een toekomst van herschepping en vernieuwing bij de wederkomst. Daar is het heil op gericht: op een volledig herstel van ziel én lichaam. Hoe dat zal zijn is een mysterie. Met het oog op orgaandonatie kun je daarover verschillende dingen zeggen.

Ons overleden lichaam zal volledig tot stof vergaan. Toch zal er een wederopstanding uit de doden zijn met een vernieuwd lichaam. Orgaandonatie staat dat niet in de weg. Het komt daarbij vaker voor dat een lichaam niet volledig begraven wordt. Denk bijvoorbeeld aan een amputatie na een operatie, oorlogsslachtoffers of andere situaties waarbij een lichaam niet volledig en compleet begraven wordt. Daarom is er wat dit betreft geen bezwaar tegen orgaandonatie.

Ook bij het balsemen van een lichaam wordt het lichaam geopend en worden organen uitgenomen. In de oudheid zijn verschillende praktijken daarvan bekend. Er waren praktijken waarbij organen in aparte kruiken wel bij het lichaam werden bijgezet, maar ook zijn praktijken bekend waarbij dit afzonderlijk van elkaar plaatsvond.

Bekend voorbeeld van balseming in de Bijbel is de balseming van Jozef. Het feit dat organen werden uitgenomen uit het lichaam bij balseming staat de wederopstanding uit de doden niet in de weg. Ook kun je niet zeggen dat die uitname Bijbels gezien werd veroordeeld, sterker nog: bij Jozef stond het in het perspectief van de belofte van de uittocht naar het beloofde land.

Anderen zeggen: ook al vergaat ons lichaam volledig tot stof, begraven is een geloofsdaad met het perspectief op de wederopstanding. En daarmee ook een symbool dat het lichaam van deze persoon zal opstaan. Ook al zijn er situaties waarbij een lichaam niet volledig wordt begraven vanwege medische redenen of door overmacht, het is niet aan ons om organen vanwege andere redenen aan dit lichaam te onttrekken.

Daarnaast helpt het geloof in de wederopstanding ons om het perspectief niet op het hier en nu te richten, maar op het toekomstige. Het leven hier en nu is dus relatief en daarom hoef je met de organen van een ander je leven niet in stand te houden. Onze hoop richt zich op het leven over het graf heen.

De overtuiging dat er een wederopstanding van het lichaam zal zijn, laat zien dat in de Bijbelse visie het lichaam een belangrijke waarde heeft.

Het stervensproces

Sterven is een mysterie. Dat vraagt een zorgvuldig omgaan met het sterven.

Argumenten voor:

- Op het moment van hersendood zijn is de mens als persoon niet meer. De hersenen zijn drager van datgene wat de mens tot persoon maakt.
- Hersenen zijn nodig om vitale functies (o.a. ademhaling en bloedsomloop) in stand te houden. Als dit niet meer door de hersenen gebeurt, maar door medische middelen wordt overgenomen, is dit kunstmatig.
- Als de persoon er niet meer is, kun je concluderen dat de geest het lichaam heeft verlaten en het uitnemen van organen verantwoord is.
- Het besef dat anderen kunnen verder leven met mijn organen, kan helpend zijn in het rouwproces van mijn naasten.

Argumenten tegen:

- Hersendood zijn is biologisch een cruciaal moment. Maar daarmee is het volledige stervensproces van organen en cellen niet afgerond. De mens is een lichamelijke eenheid, inclusief de verschillende orgaansystemen. Het sterven is een proces dat pas eindigt als alle lichaamsorganen en lichaamscellen zijn uitgevallen. Dat is voor mij een reden om niet voor orgaandonatie te kiezen.
- Hersendood kunnen we wetenschappelijk vaststellen. Scheiding van lichaam en geest niet. Dit is een mysterie. Daarom moeten we terughoudend zijn met betrekking tot orgaandonatie.
- Het is voor verwerking van de naasten belangrijk om in alle rust aanwezig te kunnen zijn bij het overlijden en bij de overledene na het overlijden. Dat pleit niet voor orgaandonatie.

Het stervensproces

Wat betekent orgaandonatie met het oog op het stervensproces? Wat is sterven eigenlijk en wanneer is iemand echt overleden? Dit zijn belangrijke vragen bij dit onderwerp.

Scheiding van lichaam en geest is een mysterie

Je kunt deze vragen beantwoorden vanuit een biologische invalshoek. In de meeste situaties wordt de dood vastgesteld als het hart is gestopt met kloppen. Reanimatie kan in verschillende situaties levensreddend zijn. In die situaties is de hartstilstand dus niet het onomkeerbaar moment van sterven. We kunnen dus zeggen dat het sterven een proces is waarbij verschillende organen en lichaamsfuncties uitvallen. In dat hele proces is er een onomkeerbaar moment. Wanneer is dan het onomkeerbaar moment? En is iemand dan ook echt overleden? Belangrijke vragen bij patiënten die op een intensive care worden behandeld.

Breed gangbaar is de visie dat dit onomkeerbaar moment er is als iemand hersendood is: het moment van de totale uitval van de hersenen. Medisch en juridisch gezien wordt dit ook gezien als het moment van sterven. Bij orgaandonatie worden er verschillende onderzoeken gedaan om deze hersendood ook echt vast te kunnen stellen.

Tegelijkertijd is de mens lichaam én ziel. Een eenheid die (tijdelijk) onderbroken zal worden bij het sterven. Wanneer is dan het moment dat die eenheid doorbroken wordt en de ziel het lichaam verlaat? Die vraag is niet zo eenvoudig te beantwoorden. Het is in ieder geval niet meetbaar.

Vanuit dit perspectief zijn verschillende argumenten te noemen. Deze komen aan de orde op de volgende pagina's.

Argumenten tegen orgaandonatie

Het sterven is een proces dat pas eindigt als alle lichaamsorganen en lichaamscellen zijn uitgevallen. De mens is een lichamelijke eenheid, inclusief de verschillende organen met hun functies. Hersendood zijn is biologisch misschien een cruciaal moment.

Maar daarmee is het volledige stervensproces van organen en cellen niet afgerond. Dat kan een reden zijn om terughoudend te staan ten opzichte van orgaandonatie. Hersendood kunnen we wetenschappelijk vaststellen. Scheiding van lichaam en geest niet.

We kunnen niet vaststellen wanneer de geest het lichaam precies verlaat. Dit is een mysterie wat we zo moeten laten. Vanuit respect en voorzichtigheid in het omgaan met het stervensproces kan dit reden zijn om niet in te stemmen met orgaandonatie.

Argumenten die pleiten voor orgaandonatie

Hersenen zijn nodig om vitale functies (zoals ademhaling en bloedsomloop) in stand te houden. Als dit niet meer door de hersenen gebeurt, maar door medische middelen wordt overgenomen, is dit kunstmatig. De aansturing is weggefallen. Daarbij zijn de hersenen de drager van datgene wat de mens tot persoon maakt. Alle kenmerkende eigenschappen van de mens liggen vast in de hersenen. Denken, voelen, willen, herinneren, enzovoorts. Op het moment van 'hersendood zijn' is dit er niet meer, de mens als persoon is er daarmee niet meer. Ook al blijft het lichaam door medische middelen functioneren. Als de persoon er niet meer is, kun je concluderen dat de geest het lichaam heeft verlaten; de persoon is dus overleden en het uitnemen van organen is verantwoord.

Argumenten van een andere orde

Het is voor de verwerking van de naaste belangrijk om zo mogelijk in alle rust aanwezig te kunnen zijn bij het overlijden en na het overlijden. Bij orgaandonatie is die mogelijkheid er veel minder en de impact daarvan kan groot zijn. Dat kan een reden zijn om geen orgaandonor te willen zijn. Tegelijkertijd kan het besef dat met de organen van de naaste een ander verder kan leven ook helpend zijn in het rouwproces.

Verschillende vormen van donatie in relatie tot het stervensproces

Bij orgaandonatie is er meestal sprake van een situatie waarin de hersendood van de betreffende persoon wordt vastgesteld op de intensive care. Door de medische middelen kunnen de organen levend gehouden worden. Daardoor lijkt iemand nog in leven. Dat maakt het moeilijker om het overlijden als een normaal stervensproces te ervaren.

Verschil tussen de DBD- en de DCD-procedure

Bij de DBD-procedure (Donation after Circulatory Death) wordt het hart kunstmatig kloppend gehouden terwijl de hersendood is ingetreden. Er kan tussen het vaststellen van hersendood en de uiteindelijke uitnameoperatie nog vrij veel tijd zitten. Dit is mogelijk doordat iemand nog aan de beademingsapparatuur ligt. Het geeft rust en ruimte om afscheid te nemen.

Bij de DCD-procedure (Donation after Circulatory Death) wordt de beademing stopgezet, waarna het hart stopt met kloppen. In die situatie overlijdt iemand herkenbaar voor de naasten. Wel zal de uitnameoperatie kort daarop moeten plaatsvinden waardoor er weinig tijd en rust is na het overlijden.

Er is een verschil tussen orgaandonatie en weefseldonatie in relatie tot het stervensproces.

Wanneer alleen gekozen wordt voor weefseldonatie en niet voor orgaandonatie, verloopt het donatieproces op belangrijke onderdelen anders:

- Er bestaat duidelijkheid over het feit dat iemand is overleden.
- Het kan zowel vanuit de thuissituatie – mits het lichaam binnen 6 uur na overlijden wordt gekoeld – als wanneer iemand in het ziekenhuis overlijdt.
- Er is tijd en ruimte om afscheid te nemen.

Is orgaandonatie een stap te ver, dan is de optie van weefseldonatie nog wel te overwegen.

Tot slot

Digitale keuzehulp

U bent nu aan het einde gekomen van dit document. De informatie die u gelezen heeft, is ook te vinden in de digitale keuzehulp 'Orgaandonatie'. Naast de ethische reflectie gaan we in de keuzehulp ook in op vragen als:

- Hoe werkt orgaandonatie precies?
- Welke keuzes zijn er allemaal?
- Waarom kunnen christenen verschillende keuzes maken?
- Wat is mijn keuze?

In de keuzehulp komen zowel voor- als tegenstanders van orgaandonatie aan het woord, samen met deskundigen die veel weten over bijvoorbeeld het stervensproces. Er zijn veel filmpjes, testjes, opdrachten en ervaringsverhalen te vinden in de keuzehulp.

npvzorg.nl/keuzehulp-orgaandonatie

Stel uw vraag aan de NPV

Heeft u nog een persoonlijke vraag over orgaandonatie en uw situatie? Dan kunt u ook contact opnemen met de NPV-Advieslijn.

Dat kan via e-mail of chat (kijk op **npvzorg.nl/advieslijn**), maar ook telefonisch via **(0318) 54 78 88**, zo nodig 24 uur per dag, 7 dagen per week. Bijvoorbeeld als u een beslissing moet nemen over het stoppen van een behandeling.

Over de NPV

Het leven is een gave van de Schepper zelf. Dat leven is kostbaar en verdient bescherming; van het allerprilste begin tot aan het einde. De NPV komt op voor het mensenleven. Voor leven dat kwetsbaar en broos is, voor ieder mens, in welke levensfase dan ook. Wij doen dat door het bieden van persoonlijk advies en toerusting bij medisch-ethische vragen, beleidsbeïnvloeding en het bieden van vrijwillige (terminale) thuishulp en ondersteuning van mantelzorgers.

NPV-Thuishulp geeft concreet handen en voeten aan de Bijbelse oproep tot zorgzaamheid en solidariteit en geeft hulp aan iedereen die dat nodig heeft.

